

Dr. Jože Žontar, direktor Zgodovinskega arhiva Ljubljana (1972-1992)

JANEZ KOPAC

V prispevku poskušam po svoji presoji opozoriti na najvažnejša organizacijska in strokovna dejstva, s katerimi je dr. Jože Žontar dosegel, da je Zgodovinski arhiv Ljubljana odločilno posegal v slovenski arhivski prostor in slovensko arhivistiko.

Dr. Jože Žontar je bil tedaj, ko je postal ravnatelj Mestnega arhiva Ljubljana, že uveljavljen arhivski strokovnjak v domačem in svetovnem merilu. Strokovne izkušnje si je vrsto let pridobival kot arhivist v Arhivu Socialistične republike Slovenije, kalil pa se je tudi v tesnem sodelovanju z dr. Sergijem Vilfanom, ki je konec januarja 1972 sklenil svoj dobrih dvajset let trajajoči mandat vodenja ljubljanskega mestnega arhiva.

Dr. Jože Žontar je začel opravljati ravnateljsko službo v arhivu, ki ima sedež na ljubljanskem magistratu, 1. februarja 1972. Koncept strokovnega, kadrovskega in skladiščnega razvoja je imel jasno zasnovan. Kot tajnik Društva arhivarjev Slovenije¹ se je že v prvi polovici šestdesetih let 20. stoletja, ko je bila v Sloveniji močna tendenca "... združevanja arhivov z muzeji in knjižnicami...", srečal z vprašanji arhivskega omrežja, z nedorečenostjo "... ozemeljske pristojnosti lokalnih arhivov..." in slabo kadrovsko strukturo v slovenskih arhivih.² Ta čas je v okviru društva tekla razprava okoli perspektivnega načrta razvoja slovenske arhivske službe. Republiški sekretariat za kulturo in prosveto pa je skoraj v istem času naročil še elaborat o stanju, problemih in perspektivah arhivske službe, ki sta ga izdelala prav dr. Vilfan in dr. Žontar. Elaborat z naslovom Položaj, problemi in perspektive arhivske službe v SR Sloveniji je bil namenjen kot gradivo za razpravo pri sprejetju slovenskega arhivskega zakona. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, ki sta ga strokovno pripravila prav sestavljalca elaborata, je bil v zborih slovenske skupščine sprejet sredi februarja 1966.³ Uredil je arhivske pristojnosti, dolo-

čil kriterije za ustanavljanje arhivov in dal pravno podlago za ureditev slovenske arhivske mreže.

Že v času strokovnih razprav za pripravo slovenskega arhivskega zakona so se izoblikovale tudi osnovne smernice prihodnjega razvoja tedanjega Mestnega arhiva Ljubljana. Prevladalo je mnenje, da mora biti v Ljubljani poleg republiškega arhiva še arhivska ustanova, ki bo pristojna "... za gradivo lokalnih provenienc...", ter da "... z Gorenjske in Dolenjske gradiva ne bi hranili v Ljubljani, ampak bi bilo v Kranju in Novem mestu posebno skladišče...";⁴ v Kranju za 3.000, v Novem mestu pa za 2.000 tekočih metrov gradiva. Izoblikovalo se je stališče, da bi Mestni arhiv Ljubljana prerasel v enega od štirih prihodnjih slovenskih regionalnih arhivov, njegovo območje delovanja pa naj bi se pokrilo z nedavno odpravljenim ljubljanskim okrajem, ki je poleg mesta Ljubljane obsegal še Gorenjsko in Dolenjsko.⁵

V 23. členu arhivskega zakona so bile dane tri možnosti za ustanovitev arhivov (ustanovi ga lahko ena ali več občin hkrati). Kot tretja možnost pa je bilo dopuščeno, da "... občinska skupščina... pooblasti arhiv v drugi občini, da opravlja naloge arhiva na njenem območju..." V skladu z omenjenimi strokovnimi razpravami in zakonskimi določili je Mestni arhiv Ljubljana v drugi polovici šestdesetih let postopno preraščal v regionalni arhiv.

Koncept razvoja Mestnega arhiva Ljubljana je dr. Žontar začel izvajati z dnem, ko je nastopil ravnateljjevanje. Mag. Vladimir Žumer ugotavlja, da je moral takratni ljubljanski mestni arhiv strokovno, organizacijsko, prostorsko, finančno in kadrovsko postaviti skoraj popolnoma na novo.⁶

Občinam z območij Gorenjske, Ljubljane, obljublanske okolice z Idrijo ter Dolenjske in

¹ Društvo arhivskih delavcev Slovenije, kot je poimenovano v publikaciji Arhivsko društvo Slovenije – 40 let, je imelo ustanovni občni zbor 24. aprila 1954; Arhivsko društvo Slovenije – 40 let, Ljubljana 1995, str. 11.

² Jože Žontar: Slovenska arhivska pomlad, Spomini na dr. Sergija Vilfana in čas, ko so se polagali temelji arhivske službe v Sloveniji, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, Ljubljana 1998, str. 14.

³ Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, Ur. l. SRS, št. 4-24/1966. Prosvetno-kulturni zbor Skupščine SR Slovenije je

zakon sprejel 14. februarja 1966, Republiški zbor Skupščine SR Slovenije pa 16. februarja 1966.

⁴ Jože Žontar: Slovenska arhivska pomlad, Spomini na dr. Sergija Vilfana in čas, ko so se polagali temelji arhivske službe v Sloveniji, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, Ljubljana 1998, str. 20.

⁵ Jože Žontar: Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik XXXVI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 112.

⁶ Vladimir Žumer: Arhivitis ali zasvojenost z arhivom in arhivistiko 1972-1986, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, str. 39.

Bele krajine je bil prihodnji razvojni načrt arhiva predstavljen konec leta 1972, ko jim je bil posredovan Srednjeročni načrt službe varstva arhivskega gradiva 1973-1975.⁷ Prav tako tudi tedaj nastajajočim občinskim kulturnim skupnostim, ki so postale financerji arhivske dejavnosti po občinah.

V uvodnem delu srednjeročnega programa, ki ga je izdelal dr. Žontar, je zapisano, da so bili v letu 1972 za silo izpolnjeni nujni predpogoji za kolikor toliko normalno delovanje službe na območjih zunaj Ljubljane. Začelo se je intenzivno delo za pridobivanje arhivskih skladiščnih prostorov.

V srednjeročnem načrtu je bila že določena organizacijska shema štirih teritorialno dislociranih delovnih enot tedaj še Mestnega arhiva Ljubljana. Njeni zametki segajo v zadnje mesece leta 1971, dr. Žontar pa jih je v naslednjih letih dokončno izoblikoval. Že ob koncu prvega meseca njegovega vodenja arhiva, to je konec februarja 1972, je bila s prvo stalno sistemizacijo v arhivu formalizirana notranja organizacija arhiva. Ta je poleg uprave in skupnih služb ter Centra za zgodovino mest in meščanskega gospodarstva postavila še delovno enoto I (območje ljubljanskih občin), delovno enoto II v izgradnji z oddelkom v Škofji Loki (območje gorenjskih občin z Domžalami in Kamnikom), delovno enoto III v izgradnji z oddelkom v Idriji (območje občin v okolici Ljubljane) in delovno enoto IV v izgradnji (dolenjske in belokranjske občine). V vseh enotah v izgradnji je bil njihov začasni vodja ravnatelj dr. Jože Žontar. Samostojno strokovno delo po enotah pa je lahko zaživel, ko so nove kadrovske okrepitve, ki jih je dr. Žontar sistematično pridobival od vsega začetka, dosegle predpisano strokovnost, in ko so enote, katerih sedeži so bili zunaj Ljubljane, pridobile kolikor toliko normalne delovne in skladiščne prostore.

Srednjeročni načrt je določil tudi dinamiko zaposlovanja in proporcionalni ključ financiranja arhivske dejavnosti, ki je bil namenjen občinskim kulturnim skupnostim kot financerjem arhivske dejavnosti.

Prvo desetletje Žontarjevega ravnateljstva v arhivu je bilo posvečeno prenašanju načel Zakona o arhivskem gradivu in arhivih v vsakdanje arhivsko delovanje. To je bilo obdobje, ko mu je, kot je sam zapisal v spominskem zborniku arhiva, še kako prav prišla praksa iz obdobja pripravljanja arhivskega zakona, ko je opravil nešteto ustnih in pisnih pojasnjevanj odgovornim v slovenskih občinah o pomenu arhivskega gradiva in arhivske službe. To je bilo tudi obdobje, ko je kot ravnatelj opravil mnogo potov in

obiskov na občinah in njihovih kulturnih skupnostih na območju, ki je po arhivski mreži sodilo v okvir arhiva, in jih prepričeval o nujnosti, da skrb za svoje arhivsko gradivo poverijo arhivski službi, ki jo je zagotavljal tedanji Mestni arhiv Ljubljana. Do srede leta 1973 je vseh 24 občin, ki so geografsko sodile v okvir delovanja Mestnega arhiva Ljubljana, na podlagi srednjeročnega načrta sprejelo sklepe, s katerimi so trajno pooblastile Mestni arhiv Ljubljana za opravljanje arhivskih nalog na svojih območjih.⁸ To se gotovo ne bi zgodilo, vsaj ne tako hitro, brez Žontarjeve izjemne vztrajnosti in potrpežljivosti.

S pooblastili za izvrševanje arhivske službe se je dejavnost Mestnega arhiva Ljubljana za slovenske razmere razširila na obsežno območje od Jesenic, prek Ljubljane, Idrije in občin v okolici Ljubljane do Novega mesta in Črnomlja. Marsikje se je ta dejavnost šele leta 1973 začela organizirano izvajati. Arhiv je iz mestnega dokončno prerasel v regionalnega, zato se je s sklepom sveta arhiva 28. junija 1973 preimenoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana. Vpis novega imena v sodni register pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani je bil opravljen 13. julija 1973.⁹

Nova organizacijska struktura Zgodovinskega arhiva Ljubljana je dobila svojo potrditev v 24. členu novega slovenskega arhivskega zakona, ki ga je Skupščina Socialistične republike Slovenije na seji Republiškega zbora in Prosvetno-kulturnega zbora sprejela 3. oktobra 1973.¹⁰ Novo ime Zgodovinski arhiv Ljubljana in pravna formalizacija tedaj že dejanske organizacijske ureditve pa je bila določena 30. januarja 1975, ko je Skupščina mesta Ljubljane sprejela spremembo ustanovitvene odločbe arhiva. Po določitih 2. členu odločbe je bil Zgodovinski arhiv Ljubljana označen "... kot zavod, ki ga je ustanovila skupščina mesta Ljubljane." V 6. členu odločbe je

⁸ ZAL, LJU 247, t. e. 48, 49, a. e. 430-436.

⁹ Sklep o vpisu v sodni register pri Okrožnem gospodarskem sodišču Ljubljana, ZAL, LJU 247, t. e. 49, a. e. 438, str. 17-18; Jože Žontar: "Oprostite nepoučenemu občinstvu...", Naši razgledi, 14. december 1979, str. 674-675; glej tudi: Jože Žontar: 75 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, katalog k razstavi Starejša ljubljanska industrija, Ljubljana 1975, str. 9-11; Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, XXXVI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 108-117; Janez Kopač: Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1978), Janez Kopač: Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1988), Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 2, Ljubljana 1980, str. 8-33; Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov št. 161, Ljubljana 1988; Nekaj poudarkov iz zgodovine arhiva, Vodnik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 11, Ljubljana 1992, str. 7-10; Na prelomu tisočletja – 100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, katalog k razstavi 100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1898-1998, Ljubljana 1998, str. 7-25.

¹⁰ Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, Ur. l. SRS, št. 34-295/1973.

⁷ Srednjeročni načrt službe varstva arhivskega gradiva 1973-1975, Zgodovinski arhiv Ljubljana, št. fonda LJU 247, t. e. 53, a. e. 485 (v nadaljevanju: ZAL, LJU 247...).

Ekскурzija v Pariz, 1978. Od leve proti desni sedijo: Marjan Drnovšek, Tone Majcen, Janez Kopač. Od leve proti desni stojijo: dr. Jože Žontar, Milan Bizjak, Slavko Krušnik in gospod Kunaver, zadaj Miro Mladenovič. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Fototeka.

bila dana možnost, da arhiv kot zavod posebnega družbenega pomena "... tudi za območje drugih občinskih skupščin, če ga te pooblastijo, ... opravlja naloge arhiva..."¹¹

Žontarjevi naporu so do druge polovice sedemdesetih let obrodili dobre sadove. Obe dislocirani delovni enoti sta dobili delovne prostore; marca 1973 Enota za Gorenjsko v Kranju, novembra istega leta Enota za Dolenjsko in Belo krajino v Novem mestu. V začetku leta 1975 je nove poslovne in skladiščne prostore dobil tudi oddelek Enote za Gorenjsko v Škofji Loki (od začetka osemdesetih let samostojna delovna enota arhiva, leta 1982 je stavba arhiva v Škofji Loki prešla v upravljanje arhiva), v Ljubljani pa so v začetku osemdesetih let dodatne delovne prostore pridobili s prenovo magistratne podstrehe. Vsa ta opravila so zahtevala velike organizacijske napore in neskončna prepričevanja odgovornih ljudi v občinah o pomenu arhivskega gradiva in nujnosti ureditve arhivske službe na njihovih območjih.¹²

Vsa leta Žontarjevega ravnateljstva je ve-

ljalo splošno načelo občinskih kulturnih politik, da arhivsko gradivo ne sme zapustiti svojih matičnih občin, zato je bilo treba za njegovo hrambo pridobiti prostore, ki bi vsaj minimalno zadoščali zahtevam materialnega varstva arhivskega gradiva. Do konca sedemdesetih let je dr. Žontarju z velikimi napori uspelo pridobiti, tedaj so rekli,časne najemniške prostore v večini občin, ki so bile ustanoviteljice Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Za precejšnje število arhivskih skladišč mu je uspelo doseči brezplačno uporabo. Kljub težavam je izposloval tudi sredstva za njihove obnove, da so kolikor toliko ustrezala standardom, ki jih je določalo leta 1969 sprejeto navodilo o materialnem varstvu arhivskega in registraturnega gradiva.¹³ Veliko dodatno težavo pa je pomenilo še pomanjkanje skladiščnih prostorov v Enoti za Ljubljano, za katero je dr. Žontarju v osemdesetih letih uspelo pridobiti soglasja in finance za adaptacijo dela ljubljanskemu magistratu sosednje zgradbe na Ciril-Methodovem trgu 4. (V enem od novih depojev je bilo shranjeno tudi gradivo Komunistične partije in Zveze komunistov, prevzeto iz arhiva Centralnega komiteja ZK Slovenije, za varovanje katerega so veljala drugačna merila kot za preostalo gradivo.) V prvi polovici osemdesetih let je arhivu uspelo pridobiti še nekaj skladiščnih pro-

¹¹ Odločba o spremembi in dopolnitvi odločbe o ustanovitvi zavoda "Zgodovinski arhiv Ljubljana", Ur. l. SRS, št. 3-125/1975; Odločba o spremembi in dopolnitvi odločbe o ustanovitvi zavoda Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 23-1130/1979.

¹² Jože Žontar: Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik XXXVI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 113.

¹³ Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega gradiva, Ur. l. SRS, št. 10-79/1969.

Otvoritev depojev v Blatni Brezovici, 1978. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Fototeka.

storov pri nekaterih občinah ustanoviteljicah, odpravljeno pa je bilo arhivsko skladišče v Mali Loki. Poslej se v obdobju Žontarjevega vodenja arhiva mreža arhivskih skladišč ni več spreminjala.

Dr. Jože Žontar je v srednjeročnem programu načrtal tudi strokovno usmeritev Zgodovinskega arhiva Ljubljana. S povečanju in pridobitvami novih skladiščnih in delovnih prostorov za organizacijske enote arhiva je bilo mogoče sistematično začeti prevzemanje arhivskega gradiva, ki so ga zlasti na območju zunaj Ljubljane hranili še ustvarjalci. Načrtno so potekali prevzemi upravnega gradiva za obdobje do leta 1955 oziroma do odprave okrajnih ljudskih odborov v šestdesetih letih. Tu je bilo delo nekoliko lažje, saj so že v okviru Mestnega arhiva Ljubljana v drugi polovici šestdesetih in prvi polovici sedemdesetih let pogodbeno uredili in tehnično opremili to gradivo, ki je bilo v večini primerov po kletah in podstrehah tedanjih občin. Prevzeto je bilo tudi gradivo, ki so ga do usposobitve arhivske službe zbrali nekateri muzeji. Zaradi ugotovitve stanja urejenosti in materialnega varstva arhivskega gradiva na terenu in zaradi njegovega evidentiranja, zlasti pri gospodarskih ustvarjalcih in ustvarjalcih s področja pravosodja ter družbenih služb, je v sedemdesetih letih intenzivno potekala tako imenovana zunanja služba, ki ji je sledilo sistematično prevzemanje tovrstnega arhivskega gradiva. Dotok novega gradiva v arhivska skladišča je skoraj popolnoma zasedel skladiščne zmogljivosti, zato je bil

strokovni poudarek arhiva v drugi polovici sedemdesetih let namenjen valorizaciji arhivskega gradiva, ki je bilo že v arhivu, ter zlasti pred prevzemom, tako da bi v arhiv prihajalo kar najbolj odbrano arhivsko gradivo. Zaradi velikega števila na novo prevzetih fondov in s tem velike količine novega gradiva so se proti koncu sedemdesetih let pod Žontarjevim vodstvom v arhivu začele obsežne priprave za izdajo novega vodnika, ki je izšel leta 1980.¹⁴

Ena od vodilnih Žontarjevih usmeritev v arhivu je bila, da se gradivo uredi do te mere, da ga je mogoče uporabljati tako za raziskovalne kakor tudi upravno-pravne namene. Zato so bila po arhivskih skladiščih uvedena tudi redna dežurstva. Vse to je pripomoglo k večji uporabi gradiva, njegovi boljši prepoznavnosti in postopnemu povečanju ugleda arhiva, kar ni bilo brez pomena v naporih za pridobivanje finančnih sredstev za arhivsko službo.

Dr. Žontar je bil ves čas ravnateljavanja zelo dovteten za tehnične izpopolnitve, zlasti zaradi večje uporabnosti in varnosti arhivskega gradiva. Pri tem pa se je ves čas soočal s kroničnim pomanjkanjem denarja za nakup moderne tehnologije. Kljub temu mu je leta 1973 uspelo prenoviti del magistratnega podstrešja za potrebe mikrofilmskega laboratorija, leta 1974 pa pridobiti denar in nabaviti koračno mikrofilmsko ka-

¹⁴ Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 2, Ljubljana 1980.

Podelitev odlikovanja z redom zaslug za narod z zlato zvezdo Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, 1979. Odlikovanje je v prostorih ljubljanske mestne skupščine izročil predsednik Skupščine mesta Ljubljana Marjan Rožič. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Fototeka, Poz I.

mero ter zaposliti mikrofilmskega laboranta.¹⁵ Zgodovinski arhiv Ljubljana je bil tako prvi slovenski splošni arhiv, ki se je lahko pohvalil z moderno tehnologijo. V drugi polovici osemdesetih let pa je dr. Žontar v njem začel uvajati tudi računalniško obdelavo podatkov. To je bil začetek uvajanja računalniške tehnologije v slovenski arhivistiki.¹⁶

Žontarjeve ideje o predstavitev arhivskega gradiva in s tem tudi arhivske popularizacije ter znanstveno-raziskovalnega dela v arhivu, ki so zapisane v srednjeročnem planu in kasnejših delovnih načrtih, so se v sedemdesetih letih odrazile v številnih arhivskih študijskih in priložnostnih razstavah. Raziskovalna dejavnost zaposlenih v arhivu se je v zborniku Razprave Mestnega oziroma Zgodovinskega arhiva Ljubljana sprva občasno, po letu 1979 pa sklenjeno od-

ražala v seriji publikacij Gradivo in razprave.

Na mednarodnem arhivskem področju se je dr. Žontar udeležil nekaterih mednarodnih arhivističnih kongresov, na primer v Moskvi 1972, v Nairobiju 1978 itd. Iz daljnih dežel, pa tudi iz Sloveniji bližjih arhivov je prinašal nove in sveže arhivistične ideje ter jih prek Zgodovinskega arhiva Ljubljana presajal v slovenski prostor.

Dr. Žontar si je nekaj let prizadeval in dosegel, da je leta 1978 na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani arhivistika tudi v Sloveniji postala univerzitetni študij, sam pa je prevzel osrednji del predavanj.

Leta 1978 je arhiv praznoval osemdesetletnico delovanja. Zaradi velikih uspehov, ki jih je pod vodstvom dr. Sergija Vilfana in dr. Jožeta Žontarja dosegel pri varovanju arhivske kulturne dediščine v Sloveniji, je Zgodovinski arhiv Ljubljana prejel državno odlikovanje, red zaslug za narod z zlato zvezdo. Državno odlikovanje je bilo podeljeno 5. novembra 1979 na osrednji proslavi v dvorani ljubljanskega magistrata.

Zadnja leta sedemdesetih in prvo leto osemdesetih let je dr. Jože Žontar zelo intenzivno de-

¹⁵ Informacija o potrebi nabave mikrofilmske aparature z dne 7. 3. 1973, ZAL, LJU 247, t. e. 53, a. e. 485.

¹⁶ Vladimir Žumer: Ob stoletnici Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, letnik XXI, Ljubljana 1998, št. 1-2, str. 100-103.

lal pri pripravi nove arhivske zakonodaje, ki se je udeležila v Zakonu o naravni in kulturni dediščini,¹⁷ sprejetem zadnje dni leta 1980. Glede na tedanjo družbeno ureditev je bilo določeno, da organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine, torej tudi arhive, ustanovi občina ali več občin (občine, ki so v sedemdesetih letih arhivu poverile opravljanje službe varstva arhivskega gradiva, so postale njegove ustanoviteljice), medsebojne obveznosti pa so urejali tedaj splošno priznani samoupravni sporazumi. Med zelo pomembne naloge dr. Žontarja v letu 1981 in prvih mesecih leta 1982 je treba šteti pripravo novega akta o ustanovitvi Zgodovinskega arhiva Ljubljane, ki ga je dvajset ustanoviteljic podpisalo do konca februarja 1982.¹⁸ V 3. členu akta je bilo določeno, da "... arhiv pridobiva dohodek s svobodno menjavo dela v kulturnih skupnostih mesta Ljubljane in občinah, za katere je ustanovljen..." Poseben samoupravni sporazum¹⁹ je določil medsebojne pravice in obveznosti ustanoviteljic arhiva, med drugim tudi finančni ključ za izvajanje tako imenovane upravne dejavnosti arhiva, katerega stoo odstotno doseganje je bilo v naslednjih letih kljub ravnateljevemu prizadevanju vedno problematično.

Nekaj naslednjih let po sprejetju zakona pa se je dr. Žontar posvečal podzakonskim predpisom s področja arhivistike, njihovemu preizkušanju zlasti v domačem arhivu in njihovemu tolmačenju v slovenskem arhivskem prostoru.

Zakon o naravni in kulturni dediščini je zaradi izjemno velikega števila ustvarjalcev dokumentarnega in arhivskega gradiva tudi določil, da je treba selekcionirati ustvarjalce, pri katerih bodo arhivi prevzemali arhivsko gradivo. Prva leta osemdesetih let so v arhivu pod vodstvom dr. Žontarja potekali številni in zelo intenzivni razgovori, na katerih so bila določena merila za valorizacijo ustvarjalcev in prav tako pomembna merila valorizacije njihovega gradiva. Obsežen projekt valorizacije ustvarjalcev arhivskega gradiva, ki so ga z odločbami potrdili občinski organi z območja arhiva, pristojni za kulturo, je bil izpeljan do srede osemdesetih let. Preučevanje kriterijev za valorizacijo gradiva pa je dobilo svoj odraz v izdelavi navodil za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva (konkretna in tipska), ki so bila posredovana vsem valoriziranim ustvarjalcem. V nasprotju od dotodanjih izločitvenih seznamov so navodila prinesla le sezname arhivskega gradiva, kar je bistveno poenostavilo postopke odbiranja.

Arhiv je v tem obdobju začel tudi pripravljati

seminarje in preizkuse strokovne usposobljenosti za delavce, ki so delali z dokumentarnim gradivom. Tudi na tem področju je bilo Žontarjevo angažiranje veliko, kakor tudi sicer pri vsem izobraževanju, saj je kot soavtor prispeval velik delež v arhivistične priročnike.

Študijski pristop k reševanju arhivističnih problemov, ki ga je dr. Žontar nakazal v članku v Naših razgledih (napisal ga je ob 80-letnici arhiva), je bilo mogoče podrobneje izpeljati v delovnih enotah, ki sta imeli sedež v Ljubljani, kjer je bilo več visokošolskih strokovnih moči. Sledila je reorganizacija obeh enot v Ljubljani, iz katerih sta se v začetku osemdesetih let izoblikovala oddelka za gradivo do leta 1945 in za gradivo po letu 1945. V letu 1986 pa je bila uvedena delitev dela po vrstah fondov. Strokovno delo sta v Ljubljani povezovala vodja evidenc in uporabe arhivskega gradiva ter vodja del pri arhivskih fondih in zbirkah ter vzdrževanja arhivskega gradiva.

Kljub velikemu angažiranju pri organizaciji arhiva in poslovnem ter strokovnem vodenju je dr. Žontarju uspelo najti čas tudi za svoje znanstvenoraziskovalno delo. Obseg njegovega raziskovalnega dela pokaže že bežen pregled njegove bibliografije. Najpomembnejše raziskovalno delo, ki je nastalo v osemdesetih letih (izšlo 1988), pa je trojezični priročnik z naslovom Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918, Zgodovinsko-bibliografski vodnik. Predstavlja rezultat večletnega sodelovanja med Deželnim arhivom v Celovcu, arhivoma v Gorici in Trstu, Arhivom Republike Slovenije in Zgodovinskim arhivom Ljubljana. Dr. Jože Žontar je bil koordinator med arhivi, opravil je redakcijo publikacije, pripravil pa je tudi dva obsežna prispevka o razvoju uprave na obravnavanih območjih v obdobju od leta 1747/48 do leta 1918.

Na koncu moramo poudariti še strog, a pravičen in spoštljiv odnos, ki ga je imel dr. Jože Žontar do sodelavcev, ki jim je bil dvajset let ravnatelj. V celoti se pridružujem ugotovitvi mag. Vladimira Žumra v Zborniku ob 100 – letnici delovanja arhiva, namreč da je bil dr. Jože Žontar "... ravnatelj, ki nikomur ni rekel ostre ali žal besede, čeprav bi jo moral, ravnatelj, ki se nikoli ni vidno razburjal..."²⁰ Dodajam le, da je bil vedno pripravljen prisluhniti in pomagati, kadar smo se sodelavci znašli v strokovnih, pa tudi osebnih stiskah.

Dr. Jože Žontar, ki je 31. marca 1992 sklenil ravnateljevanje v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, se je v naslednjih letih v Arhivu Republike Slovenije posvetil novim strokovnim izzivom.

¹⁷ Zakon o naravni in kulturni dediščini, Ur. l. SRS, št. 1-3/1981.

¹⁸ Akt o ustanovitvi Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 10-534/1982; Občine z območja Ljubljane je zastopala Skupščina mesta Ljubljana.

¹⁹ Samoupravni sporazum o medsebojnih pravicah in obveznostih ustanoviteljic Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 10-535/1982.

²⁰ Vladimir Žumer: Arhivisti ali zasvojenost z arhivom in arhivistiko 1972-1986, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, Ljubljana 1998, str. 39.

Viri:

- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, Ur. l. SRS, št. 4-24/1966.
- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, Ur. l. SRS, št. 34-295/1973.
- Zakon o naravni in kulturni dediščini, Ur. l. SRS, št. 14-3/1981.
- Odločba o spremembi in dopolnitvi odločbe o ustanovitvi zavoda "Zgodovinski arhiv Ljubljana", Ur. l. SRS, št. 3-125/1975.
- Odločba o spremembi in dopolnitvi odločbe o ustanovitvi Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 23-1130/1979.
- Akt o ustanovitvi Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 10-534/1982.
- Samoupravni sporazum o medsebojnih pravicah in obveznostih ustanoviteljev Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ur. l. SRS, št. 10-535/1982.
- Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega gradiva, Ur. l. SRS, št. 10-79/1969.
- Srednjeročni načrt službe varstva arhivskega gradiva 1973-1975, ZAL, LJU 247, t. e. 53, a. e. 485.
- Sklepi skupščin občin o poveritvi službe varstva arhivskega gradiva arhivu, ZAL, LJU 247, t. e. 48, a. e. 430-435 in t. e. 49, a. e. 436.
- Sklep o vpisu v sodni register pri Okrožnem gospodarskem sodišču Ljubljana, ZAL, LJU 247, t. e. 49, a. e. 438.
- Informacija o potrebi nabave mikrofilmske kamere z dne 7. 3. 1973, ZAL, LJU 247, t. e. 53, a. e. 485.

Literatura:

- Arhivsko društvo Slovenije – 40 let, Ljubljana 1995.
- Janez Kopač: Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1978), Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 2, Ljubljana 1980, str. 8-33.
- Janez Kopač: Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1988), Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov št. 161, Ljubljana 1988.
- Janez Kopač: Nekaj poudarkov iz zgodovine arhiva, Vodnik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 11, Ljubljana 1992, str. 7-10.
- Janez Kopač: Na prelomu tisočletja – 100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, katalog k razstavi 100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1898-1998, Ljubljana 1998, str. 7-25.
- Jože Žontar: 75 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, katalog k razstavi Starejša ljubljanska industrija, Ljubljana 1975, str. 9-11.

Jože Žontar: "Oprostite nepoučenemu občinstvu...", Naši razgledi, 14. december 1979, str. 674-675.

Jože Žontar: Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik XXXVI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 108-117.

Jože Žontar: Slovenska arhivska pomlad, Spomini na dr. Sergija Vilfana in čas, ko so se polagali temelji arhivske službe v Sloveniji, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, Ljubljana 1988, str. 11-28.

Vladimir Žumer: Ob stoletnici Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, letnik XXI, Ljubljana 1998, št. 1-2, str. 100-103.

Vladimir Žumer: Arhivitis ali zasvojenost z arhivom in arhivistiko 1972-1986, Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gradivo in razprave št. 21, Ljubljana 1998, str. 37-43.

SUMMARY

DR. JOŽE ŽONTAR, DIRECTOR OF THE HISTORICAL ARCHIVES OF LJUBLJANA (1972-1992)

Dr. Jože Žontar managed the Historical Archives for twenty years and two months (1972-1992). With his vision and his conception of how to manage archival development, he secured a leading role for this archive among the Slovene archives. He was also active and influential in the Yugoslav and international professional circles. Dr. Žontar anchored the Ljubljana Archives within the Slovene archival network and thereby succeeded in establishing the Archives' activity across almost one half of the Slovene territory. He reconceptualised and remodelled the Archives' staff structure, putting substantial effort into providing the basic infrastructure for a smooth operation of the archival service. He ensured that those employed by the Archive tackled the most pressing issues in the discipline and helped them to do so. He introduced new technical developments into archival research and encouraged his colleagues' scientific investigations. Furthermore, Dr. Žontar advanced and promoted the use of archival material, organised numerous archival exhibitions, and thereby decisively contributed to the recognizability of the science of archiving in Slovenia. In his capacity as principal and director he never failed to assist his collaborators whenever they may have faced either professional or personal difficulties.